

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.10>

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗУМІННЯ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ДОГОВІР» У ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ПОЛІ

Мелех Любомира Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-
правових дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів, Україна)

Андрухів Євгенія Михайлівна,
аспірант 1 курсу кафедри загально-
правових дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів, Україна)

Статтю присвячено дослідженню поняття «договір», з точки зору його багатозначності та широкого розуміння, а також в якості фундаментальної основи для усіх видів договорів. Розглянуто наукові позиції щодо категорії «договір» для правильного його тлумачення. Привертається увага до основних теорій договору, які дозволяють визначити сутність договору як такого, а також краще зрозуміти особливості договорів у господарських правовідносинах.

Аналізується доктринальний та законодавчий підходи до визначення поняття «договір у господарських правовідносинах», оскільки у зв'язку з великою кількістю різноманітних поглядів, щодо цього виду договору створюються неоднозначні підходи з приводу його визначення. Звертається увага на прогалини норм чинного законодавства щодо визначення вищенаведеного поняття, зокрема на відсутність у діючих нормах, а саме в положеннях профільного кодифікованого акта – Господарського кодексу України, дефініції поняття «договір у господарських правовідносинах». Вивчаються наслідки, які випливають з таких прогалин та доцільність негайного їх вирішення.

Розкривається проблематика регулювання укладення договорів за правилами встановленими у Цивільному кодексі України, та вплив такого регулювання на визначення відповідного поняття. Виокремлюється мета договору у господарських правовідносинах як одна із ознак, що виділяє даний вид договору з поміж інших договорів, які використовуються у суспільстві. У статті також виокремлюються інші ознаки договорів у господарських правовідносинах, які дозволяють розтлумачити суть таких договорів, а також відрізнити їх від інших видів договорів, наділивши перших особливими рисами, які притаманні лише їм. Крім цього, розглянуто причини широкого використання саме договорів, які регулюють господарські правовідносини у правовому полі України як одного з основних регуляторів господарської діяльності. Також звернено увагу на цінність застосування відповідного договору у процесі регулювання господарської діяльності станом на сьогодні, узагальнюючи їх використання в цілому.

На підставі викладеного наводяться пропозиції щодо змісту дефініції відповідного поняття при закріпленні його суті на законодавчому рівні, а саме у положеннях Господарського кодексу України.

Ключові слова: договір, господарський договір, господарські правовідносини, юридичний факт, господарська діяльність, господарське зобов'язання.

PROBLEMS OF UNDERSTANDING THE MEANING OF THE CONCEPT OF CONTRACT IN ECONOMIC RELATIONS IN THE MODERN LEGAL FIELD

Melekh Liubomyra Volodymyrivna,
Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Economic and Legal Disciplines,
Institute of Law
(Lviv State University of Internal Affairs,
Lviv, Ukraine)

Andrukhiv Yevheniia Mykhailivna,
1st year Graduate Student at the
Department of General Legal Disciplines,
Institute of Law
(Lviv State University of Internal Affairs,
Lviv, Ukraine)

The article is devoted to the study of the concept of "contract" in terms of its multiple meanings and broad understanding, as well as a fundamental basis for all types of contracts. Scientific positions on the category of "contract" are considered to ensure its correct interpretation. Basic theories of the contract are broad to the attention that will allow determining the concept of the contract better understand the features of contracts in economic relations.

The doctrinal and legislative approaches to the definition of "contract in economic relations" are analyzed, because of the huge numbers of different views on this type of contract, there are ambiguous approaches to its definition. Attention is drawn to the gaps in the current legislation definition of the aforementioned definition lack of the definition of "contract in economic relations" in the existing rules, namely in the provisions of the relevant codified act – the Economic Code of Ukraine. The consequences of such gaps and the usefulness of their prompt solution are studied.

The article addresses the problem issue of regulating the conclusion of contracts according to the rules established in the Civil Code of Ukraine, and the impact of such regulation on the definition of the relevant concept. The purpose of the contract in economic legal relations is singled out as one of the features that distinguish this type of contract from other contracts used in society. The article also highlights other features of contracts in economic legal relations, which allow to interpret the concept of such contracts, as well as distinguish them from other types of contracts by giving the unique features. Besides, the reasons for the widespread use of agreements that regulate economic legal relations in the legal field of Ukraine as one of the main regulators of economic activity are considered. Furthermore, attention is drawn to the value of applying such agreement in the process of current regulating economic activity, summarizing their application in general.

Based on the above, suggestions are made on the concept of such definition to consolidate its essence at the legislative level, namely in the provisions of the Economic Code of Ukraine.

Key words: contract, economic contract, economic legal relations, legal fact, economic activity, economic obligation.

Постановка проблеми. Господарська діяльність є досить різноманітною та потребує правових важелів з метою ефективності її реалізації. Одним із таких правових важелів виступає договір. За допомогою договору його сторони можуть врегульовувати

відносини, що виникають між ними. З розвитком господарської діяльності необхідність в удосконаленні відповідних правових важелів є важливим аспектом для належного їх регулювання. Різноманітність підходів до розуміння сутності договору у господарських правовідносинах, сприяє неоднозначному підходу до розуміння договорів у господарських правовідносинах. Відтак договірна тематика у господарських правовідносинах зумовлює нагальну необхідність у встановленні сталого підходу до побудови дефініції договорів у реалізації відповідних відносин для покращення регулювання господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Понятійний аспект договорів у господарських правовідносинах досліджувала низка науковців, зокрема такі правники як: Г.О. Ільченко, О.О. Колінько, В.В. Верезумська, В.С. Мілаш, В.М. Адам, О.Ю. Піддубний, З.І. Пшенічнова, А.Ю. Севастьянова, Є.В. Бородін, І.А. Коваленко та інші.

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні суті поняття договору у господарських правовідносинах з урахуванням різноманітності наукових позицій щодо цього питання та відсутності законодавчого регламентування даного поняття як такого.

Виклад основного матеріалу. Для правильного розуміння суті договорів у господарських правовідносинах варто спочатку звернути увагу саме на дефініцію поняття «договір». Крім цього, враховуючи чималу різноманітність договорів у національному законодавстві України, які застосовуються для врегулювання правовідносин, що виникають між їх суб'єктами дефініція відповідної категорії є важливим компонентом у визначенні поняття «договір у господарських правовідносинах».

Наявність договірних відносин простежується ще з давніх часів. Норми стародавніх джерел, які дійшли до наших часів, регулювали не один різновид договорів [1, с. 180].

Договір – це найбільш стала у часі правова форма. Історія якого нараховує тисячоліття. Можливість застосування договорів протягом такого тривалого часу зумовлена гнучкою правовою формою, в яку можуть втілюватися різні за характером суспільні відносини. Він вважається універсальним регулятором досить різноманітних суспільних відносин, зміст, характер і тенденції розвитку яких постійно зазнають змін [2, с. 197].

Щодо поняття договору, то слід зазначити, що договір є складною соціально-правовою системою і досить складним явищем, яке має декілька аспектів розуміння: а) правовідносини; б) юридичний факт; в) документ, який засвідчує факт укладення договору; г) юридична конструкція, що опосередковує суспільні відносини [3, с. 3].

Історично склалося так, що термін «договір» почали використовувати в багатьох значеннях [4, с. 6].

Існуючий в римському праві погляд на договори (*contractos*) дозволяв розглядати його їх з трьох точок зору: як основу виникнення правовідносин, як власне правовідносини, які виникають з цієї основи, та навпаки, як форму, котру відповідні відносини приймають [5, с. 146].

На думку В. С. Мілаш, сьогодні у правовій науці чітко виокремлюються чотири основні теорії договору, які намагаються розкрити сутність означеної юридичної конструкції: 1) «угодницька теорія» (договір – це угода сторін про встановлення, зміну чи припинення прав та обов'язків); 2) «зобов'язальницька теорія» (договір ототожнюється з договірними зобов'язаннями); 3) «теорія обіцянки (*promise*)» (договір – це обіцянка або набір обіцянок, на які може покластися контрагент); 4) «актова теорія» (договір – це сумісно здійснені відокремлені волевиявлення двох або більше управлених суб'єктів права, які спрямовані на регулювання поведінки цих та/або інших суб'єктів і якими встановлюється на підставі реальної або припущеної згоди правовий результат – правовий акт) [6, с. 43]

Зазначене багатозначне уявлення про договір з певними змінами практично реалізоване в чинному законодавстві України та в цивільних кодексах інших країн. Договір (в англійській доктрині та практиці) – обіцянка (promise) або ряд обіцянок, за порушення яких право встановлює санкцію, що свідчить про наявність у кредитора права на позов. Договір (в доктрині та практиці США) – зобов'язання двох або більше сторін, яке визнається законом як обов'язкове через застосування санкцій у випадку його порушення і у Єдиному торговому кодексі США договір – правове зобов'язання, що впливає з угоди сторін. Договір (у Німецькій доктрині) – узгоджене між партнерами регулювання правових відносин, двостороння угода, в якій як мінімум два узгоджених волевиявлення спрямовуються на досягнення правового результату; досягнуте двома чи більше особами погодження волі про досягнення правового результату [5, с. 146].

На сьогоднішній день у науці не склалося єдиного уявлення про договір. Проблема вибору єдиного підходу до розуміння договору й визначення його поняття продовжує залишатися невирішеною [7, с. 42].

З метою більш ширшого визначення поняття «договір» необхідно звернути увагу на тлумачення, яке використовуються у юридичних словниках.

У Словнику-довіднику юридичної лексики (етимологічні нотатки) Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, над яким працювали Крашенінікова Т.В., Нагорна Ю.А., Подворчан А.З. та, який виданий у 2018 році, присутнє наступне визначення вищенаведеного терміну.

ДОГОВІР – походить від дієслова говорити та префікса до-, який вказує на закінченість дії, досягнення результату. Перший русько-візантійський договір був укладений у 860-863 рр., а другий – 874 року (за часів Аскольда). Візантійська дипломатична практика передбачала таку процедуру: угоди, що уклалися з іншими державами, писалися двома мовами: один – грецькою, інший – давньоруською мовою. Слово означає: 1. угода про права та обов'язки між державами, підприємствами, установами, окремими особами; 2. усна чи письмова угода між споживачем і продавцем (виконавцем) про якість, терміни, ціну та інші умови, за якими здійснюються купівля-продаж, роботи та послуги; 3. домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (односторонній та двосторонній) [8, с. 52].

Позиція щодо багатозначності договору, хоч і ускладнює процес трактування відповідного поняття, проте дозволяє усвідомити його вагомість та важливість як інструменту регулювання тих чи інших правовідносин.

Прихильником позиції багатозначності договору виступав М. Д. Єгоров. На його думку, під договором слід розуміти і юридичний факт, який лежить в основі зобов'язання, і саме договірне зобов'язання, і документи, в яких закріплений факт встановлення зобов'язального правовідношення [2, с. 428]. Тобто, автор терміном «договір» окреслював три поняття (договір – юридичний факт, договір – зобов'язання, договір – документ). Вказане спричинене тим, що згадані поняття перебувають у тісному, нерозривному зв'язку між собою [4, с. 6].

Н.Г. Александров визначає договір в самому широкому сенсі як «узгоджене волевиявлення двох або декількох формально рівних (а момент укладення договору) суб'єктів, що здійснюється з метою викликати юридичні наслідки [9, с. 97].

З.М. Юдін справедливо зазначає, що ступінь вивченості категорії «договір» загалом не відповідає його становищу і значенню в праві. Спостерігається явний дисбаланс, у рамках якого договір досліджується в основному як галузеве або міжгалузеве поняття. М.Ф. Казанцев, акцентуючи увагу на універсальному (загальногалузевому) характері договору, вказує на доречність питання про можливість і доцільність формулювання

загального поняття правового договору й, більш того, про створення загальної теорії правового договору [7, с. 42].

Найважливішим значенням терміну «договір» є зобов'язання сторін, які виникають на підставі укладеної ними угоди [10, с. 145].

З приводу законодавчого визначення поняття «договір» варто звернутися до норм Цивільного кодексу України відповідно до частини першої статті 626 якого договором є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [11].

Таким чином, термін «договір» є правовою категорією із довгою історією та має достатню наукову основу для усвідомлення дефініції цього поняття у широкому аспекті. В той же час наявність законодавчого визначення у нормах Цивільного кодексу України відповідного поняття дозволяє чітко зрозуміти державну позицію щодо його сутності та застосування у правовій сфері.

У свою чергу, ГК України не містить визначення договору чи господарського договору. Проте у ч. 7 ст. 179 ГК України зазначається, що господарські договори укладаються за правилами, встановленими ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів. Така норма ще раз продемонструвала домінування «цивілістичного походження договору». Таку позицію підтримує частина сучасних представників господарського права, зазначаючи, що господарській договір є різновидом цивільно-правової угоди, тобто за своєю природою є погодженою дією двох або більше сторін, спрямованою на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ст. 202, 626 ЦК України), на нього поширюються загальні положення Глави 16, 47-53 та інші положення ЦК України щодо угод (зобов'язань) у разі, якщо вони не суперечать положенням господарського законодавства України [12, с. 21].

Але жоден із цих кодексів не визначає і не обґрунтовує єдиний підхід до вирішення господарсько-договірних відносин, а навіть має певні протиріччя, суперечності та неузгодженості. Досить чітко просліджується їх неузгодженість зі спеціальними нормативними актами, які регулюють господарсько-договірні відносини, що негативно відображається на правозастосовній діяльності. [13, с. 151].

Утім відсутність нормативного визначення самого господарського договору й наявність принципових розбіжностей між загальними положеннями про договір ГК та ЦК України зумовлює нагальну потребу у визначенні основних напрямів подальшого розвитку інституту господарського договору й відбудови логічно узгодженої галузевої системи загальних правил про господарські договори як необхідної умови підвищення рівня правового регулювання господарсько-договірних відносин. Ця потреба стає актуальною ще й у зв'язку з проблемами застосування чинного законодавства в частині нормування договірних відносин (про наявність таких проблем свідчить відсутність єдиної практики розгляду однотипних господарських спорів, що виникають під час укладання та виконання господарських договорів) [14].

Перехід України до ринкової економіки сприяв розширенню сфери застосування договору як засобу регулювання та опосередкування товарно-грошових відносин у суспільстві, зокрема у сфері господарської діяльності. Цінність господарського договору набула нового значення, результатом якого стало підвищення його ролі в регулюванні господарських відносин, поєднання в ньому приватних та публічних інтересів, юридичних та економічних аспектів, здатність сприяти вирішенню соціальних завдань та усувати протиріччя між суб'єктами господарювання у процесі здійснення господарської діяльності [15, с. 144].

На сьогоднішній день в Україні господарський договір є однією з основ регулювання майново-господарських та інших відносин суб'єктів господарювання з іншими учасниками відносин у сфері господарювання завдяки застосуванню двох основних нормативно-правових категорій – це договір та господарський договір [16, с. 615].

Попри те, що господарська діяльність – це лише один із видів діяльності, який використовується у суспільстві для тих чи інших цілей, даний вид діяльності не стоїть на місці та постійно потребує якісних механізмів для свого регулювання, зокрема такого механізму як договір.

Поняття господарського договору виступає у двох аспектах: 1) під поняттям «договір» розуміються правовідносини, що виникають із договору як юридичного акта; 2) мається на увазі правовий документ, яким зафіксовано виникнення договірних зобов'язань з волі його учасників [17, с. 116].

Господарський договір має визначену економічну і правову мету. Він завжди укладається з господарською метою для досягнення необхідних господарських і комерційних результатів [15, с. 145].

Така мета і зумовлює виокремлення в якості окремого виду договори, що укладаються у господарських правовідносинах.

Суб'єктами майново-господарських зобов'язань, відповідно, є суб'єкти господарювання і негосподарюючі суб'єкти – юридичні особи при здійсненні господарської діяльності. Крім того, він поєднує майнові й організаційні елементи, наявні та необхідні до врахування публічні інтереси, хоча ці два критерії дещо абстрактні, з огляду на те, що і не господарський договір може укладатися з організованим суб'єктом, і цивільний договір, навпаки, не може укладатися з метою, яка суперечить інтересам держави і суспільства, а отже, враховує публічний інтерес. [18, с. 49].

Господарський договір опосередковує відносини, що виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами, а також органами державної влади, органами місцевого самоврядування, наділеними господарською компетенцією [17, с. 116].

На сьогоднішній день договори застосовуються в більшості галузях права. Термін «господарський договір» широко використовується в юридичній літературі та в господарській практиці. Важливість галузевої спеціалізації полягає в тому, що: 1) в такий спосіб удосконалюється система права; 2) правовим регулюванням охоплюється широке коло суспільних відносин; 3) виключається (в ідеалі) або обмежується дублювання правових норм. Здебільшого при розкритті поняття господарського договору здійснюється порівняння його з цивільно-правовим договором, як загальної і особливої категорії [19, с. 8].

У господарському праві категорія «договір» використовується у загальному і спеціальному значеннях. Договір у господарському праві можна визначити як засноване на угоді сторін і зафіксоване у встановленій законом формі зобов'язальне правовідношення між суб'єктами господарювання та не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, змістом якого є взаємні права й обов'язки сторін у сфері господарювання, а також як зобов'язальне правовідношення, змістом якого є взаємні права та кореспондуючі зобов'язання сторін. [15, с. 145].

Важливим аспектом для встановлення правильного тлумачення будь-якого терміну є виокремлення його ознак. Кожному виду договору притаманні свої, універсальні ознаки.

Поняття господарського договору визначається за допомогою його ознак, що дозволяють відокремити його від інших видів договорів (у тому числі цивільних). До таких ознак належать: по-перше – особливий суб'єктний склад (зазвичай господарські

договори укладаються за участю суб'єктів (суб'єкта) господарювання. Найчастіше сторонами в господарському договорі є суб'єкти господарювання, проте такі договори можуть укладатися і за участю інших учасників господарських відносин – органів/організацій господарського керівництва (при укладенні державних контрактів, зокрема), негосподарських організацій (для задоволення їх господарських потреб у продукції, роботах, послугах суб'єктів господарювання), громадян (для забезпечення здійснення ним спільної діяльності щодо заснування суб'єктів господарювання) як засновників суб'єктів господарювання. По-друге, спрямованість на забезпечення господарської діяльності учасників договірних відносин – матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, реалізації виробленої ними продукції (робіт, послуг), спільній діяльності щодо створення нового суб'єкта господарювання (господарської організації), спільного інвестування, координації господарської діяльності та ін. По-третє, тісний зв'язок з плановим процесом, насамперед внутрішньо фірмовим плануванням учасників господарських відносин, а також державним (щодо суб'єктів, які функціонують на державній формі власності, підприємств-монополістів) і комунальним (щодо підприємств та організацій комунальної форми власності) [17, с. 116].

Ш. В. Калабеков зазначає, що ознаками договору є: 1) визначення взаємних прав та обов'язків сторін; 2) обов'язкове передбачення певної поведінки; 3) спрямованість на виникнення або зміну прав та обов'язків сторін; 4) відповідна форма; 5) спрямованість на досягнення конкретної мети; 6) еквівалентний характер; 7) універсальність.

Отже, у визначенні поняття господарського договору слід враховувати і загальні ознаки категорії майнового договору, і особливі його ознаки, відображені у господарському законодавстві [10].

Таке врахування розкриває суть договору у господарських правовідносинах як окремого виду договорів, який попри загальні ознаки, що притаманні усім видам договорів містить і свої унікальні, що дозволяє відрізнити саме ці договори від інших.

В. С. Щербина господарський договір визначає як домовленість суб'єкта господарювання з іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері господарювання. О. А. Беяневич зазначає, що господарський договір є збірним (узагальнюючим) поняттям, до якого відносяться різні договірні типи, що мають схожі принципи нормативної регламентації [17, с. 117].

Відповідно до частини першої статті 180 Господарського кодексу України зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства [20].

На думку В. В. Лаптева, особливі якості господарського договору, як правової конструкції, дають змогу використовувати його для регулювання господарських відносин методом взаємного узгодження інтересів учасників. Господарський договір, зазначав учений, є органічним елементом господарського механізму, оскільки виконує важливі функції в економіці, які виражаються у постійній турботі не лише про інтереси «свого» підприємства, а й про інтереси держави, яка визначила відповідне завдання, про інтереси контрагента (іншого соціалістичного підприємства) як під час укладання договору, так і у процесі його виконання [21, с. 12].

Висновки: Аналізуючи вищенаведені позиції науковців щодо визначення поняття «договір» та «договір у господарських правовідносинах», необхідно зауважити, що перше поняття є чітко регламентованим законодавством України, що дозволяє попри різносторонні наукові погляди з приводу його дефініції, однозначно розуміти суть

цієї загальної категорії. У свою чергу в чинних нормах законодавства відсутнє окреме правове закріплення визначення договорів, що використовуються в процесі реалізації господарських правовідносин. Така відсутність правової регламентації лише створює неоднозначне уявлення з точки зору права про відповідні договори, неодноразово подаючи останні у вигляді різновиду цивільно-правових договорів.

З урахуванням ринкового розвитку у суспільстві наявність чіткого визначення поняття договору у господарських правовідносинах є важливим правовим рішенням для узагальнення наукових поглядів та положень чинного законодавства щодо даного виду договору. Оскільки договори у господарських правовідносинах відіграють вагомий роль при регулюванні господарської діяльності їх поняттю необхідно надати законодавче визначення у профільному Господарському кодексу України.

Попри вищенаведене, враховуючи те, що законодавець у Цивільному кодексі України надав визначення поняттю договір, а також наявність чималої кількості наукових підходів до розуміння дефініції категорії «договір у господарських правовідносинах», можна виокремити наступне визначення відповідних договорів, закріпивши його у нормах Господарського кодексу України: «Договір у господарських правовідносинах – є домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків, що виникають у процесі забезпечення господарської діяльності учасників відповідних договірних відносин, та регулюється встановленими нормами Господарського кодексу України з урахуванням особливостей, передбачених Цивільним кодексом України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів».

Така дефініція хоч і не повністю, але в певній мірі дозволить відрізнити договори у господарських правовідносинах та договори укладені з метою регулювання цивільно-правових відносин як окремих видів договорів у правовій системі України, що у свою чергу призначений для узгодження окремого виду правовідносин – господарсько-правових відносин.

Список використаних джерел:

1. Петлеванна В.В., Матушак М. Історичні аспекти становлення договору як правового інституту в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Правознавство*. 2011. Т. 16. Вип. 19. С. 180–191.
2. Чернега А.П. До поняття договору у сфері господарських відносин. *Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні*. 2010. № 2. С. 197–201.
3. Коморний О.М. Договір як юридична конструкція. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2 (6). С. 1–9.
4. Вавженчук С. Деякі ознаки договору як юридичного факту та договору-правовідношення. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 6–11.
5. Подоляк С.А. Господарський договір та його юридичні конструкції – недійсність, нікчемність, неукладеність – в сучасних умовах. *Проблеми цивільного та підприємницького права в Україні. Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 146–150.
6. Апаров А., Онищенко О. Юридична природа поняття господарського договору: огляд наукових і нормативних підходів. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 10. С. 42–46.
7. Рагуліна К.А. Поняття й сутність договору як правового явища загалом і джерела права зокрема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 47 Т. 1. С. 41–46.
8. Крашеніннікова Т.В., Нагорна Ю.А., Подворчан А.З. Словник-довідник юридичної лексики (етимологічні нотатки). Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2018. Ч. 1. 94 с.

9. Стрибко Т.І. Загальнотеоретичне визначення договору: поняття та сутність. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 96–100.
10. Колінько О.О., Везумська В.В. Особливості господарського договору у сфері господарювання. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 14. С. 144–146
11. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.01.2022)
12. Ільченко Г.О. Співвідношення понять «цивільний договір» та «господарський договір». *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2, С. 20–23.
13. Леонтєва Л.В. Правове регулювання господарсько-договірних відносин у цивільному та господарському кодексі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 150–151.
14. Бизкровна О., Оверчик К. Щодо правового регулювання договірних відносин в сучасній Україні. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2861> (дата звернення: 01.01.2022)
15. Гаврилішин А.П., Ощурко С.М. Загальні положення про господарські договори в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 144–147.
16. І.А. Коваленко, Я. Самощенко Господарські договори: порядок укладення та недійсність. *Innovations and prospects of world science : proceedings of II International scientific and practical conference, Vancouver*. 2021. P. 615–622.
17. Малишко В.М., Бородін Є.В. Поняття господарського договору: доктринальний аспект. *Юридичний вісник*. 2014. № 2(31). С. 115–118.
18. Піддубний О.Ю. До питання про розмежування цивільних і господарських договорів і його вплив на інші види договорів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 2 (31). С. 48–51.
19. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання: монографія. / за заг. редакцією М.С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 247с.
20. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1309> (дата звернення: 12.01.2022)
21. Мілаш В.С. Перспективи модернізації договірних правовідносин у сфері господарювання: монографія. Харків : Нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова, 2014. 227 с.